

Nieuwsbrief

Cultuurgooederen Tweede Wereldoorlog

In deze *Nieuwsbrief* informeren wij u over activiteiten van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) op het gebied van cultuurgooederen die in Nederland voor of tijdens de Tweede Wereldoorlog geroofd, geconfisqueerd of onder dwang verkocht zijn. Ook verwijzen wij naar interessante informatie van de organisaties waarmee we nauw samenwerken, zoals de Restitutiecommissie en het NIOD Instituut voor Oorlogs-, Holocaust- en Genocidestudies.

Oproep: Hulp bij Herkomst

Met het herkomstonderzoek roept de RCE ook de hulp in van het publiek. In de nieuwe blogreeks *Hulp bij herkomst* wordt elke maand een object uitgelicht waar herkomstonderzoek naar wordt uitgevoerd. Deze maand is dat een bijzondere geldkist met het opschrift: 'Die wat spaert intijts vindt wat inde pot'.

Weet u meer over de makelij of de herkomst van deze kist? We horen het graag. Lees [hier](#) meer over het object en hoe u ons kunt helpen.

Nederlandse ijzeren geldkist, 17de eeuw, NK 245.

Onleesbare informatie opnieuw belicht

Het inzetten van moderne fotografie-technieken kan nieuwe informatie aan het licht brengen. Dat bleek ook bij het schilderij *Herberg vol mensen* dat zich bij het Nederlands Openluchtmuseum bevindt en beschreven staat in [Museale Verwervingen](#). Het is afkomstig uit een na de Tweede Wereldoorlog geconfisqueerde inboedel. Onderzoek in 2014 stuitte op vrijwel onzichtbare teksten op de achterkant van het schilderij. In 2021 heeft de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed het schilderij in hoge resolutie gefotografeerd met speciale camera's waardoor enkele teksten leesbaar konden worden gemaakt. Lees meer over deze [casus](#).

Boven tafel

In 1949 kwam dit tafelstuk in de vorm van een everzwijntje in de NK-collectie terecht ([NK3154](#)). Het behoorde tot de collectie van het joodse echtpaar Fritz en Louise Gutmann, die in de oorlog hun gehele kunstcollectie moesten verkopen aan de nazi's. Toen het restitutieverzoek

Tafelstuk 'everzwijn', verguld brons, eerste helft 19de eeuw, inv. nr. van 1949 tot 2004 NK3154, daarna R12744

FOTO: RCE

van de erven Gutmann werd toegekend, kon het zwijntje echter niet worden teruggegeven. Het bleek zoekgeraakt. Toen het enkele jaren later boven tafel kwam, kon het zwijntje wel worden teruggegeven, maar in afspraak met de erven bleef het in de Rijkscollectie. Het zwijntje werd uitgelicht in de rubriek [Kunstwerk van de maand](#).

Zes objecten terug naar erfgenamen Emma Budge

De Staatssecretaris Cultuur en Media, Gunay Uslu, besloot in december twee zoutvaten die zich in de Rijkscollectie bevinden, vervaardigd door Johannes Lutma, te restitueren aan de erfopvolgers van Emma Budge (1852-1937). Uslu volgt hiermee het advies van de Restitutiecommissie die het voldoende aannemelijk vindt dat de erfgenamen van de Duits-Joodse Budge de zoutvaten na haar dood onvrijwillig kwijtraakten. De door Emma Budge benoemde Joodse executeur-testamentair konden na haar dood in 1937 geen uitvoering aan geven aan de wilsbeschikkingen die Budge na de machtsovername door de nazi's had laten opstellen met betrekking tot haar kunstverzameling. Onder druk van het naziregime en tegen Emma Budge's laatste wil in werden de zoutvaten in 1937 geveild bij het 'geariseerde' veilinghuis Paul Graupe in Berlijn.

FOTO: RIJKSMEUSEUM AMSTERDAM

Twee zilveren zoutvaten, gedeeltelijk verguld zilver, gemaakt door Johannes Lutma, 1639.

De Restitutiecommissie gaf tevens een bindend advies over twee soortgelijke zoutvaten van Lutma die in 1960 aangekocht zijn door de gemeente Amsterdam, en een bekerschroef en een schaal die in 1937 aangekocht zijn door de gemeente Den Haag. De objecten staan beschreven in de databank [Museale verwervingen vanaf 1933](#). Lees hier het [advies Budge \(Rijkscollectie\)](#), het [bindend advies Budge \(Gemeente Amsterdam\)](#), het [bindend advies Budge \(gemeente Den Haag\)](#) en het [nieuwsbericht](#) van de Restitutiecommissie.

Vermissingen

De RCE leent werken uit de NK-collectie uit aan publieke instellingen om de zichtbaarheid van de collectie te vergroten. Grotere zichtbaarheid kan leiden tot meer verzoeken tot teruggave. Bruiklenen aan niet-museale instellingen zijn in het verleden vaker vermist geraakt. Om in de toekomst vermissingen te voorkomen leent de RCE daarom geen NK-stukken meer uit aan niet-museale instellingen. Op dit moment zijn er ongeveer 200 vermissingen in de NK-collectie. Daar zitten ook objecten tussen die al sinds de jaren '50 niet meer zijn gezien. Mogelijk zijn ze aan (voorlopers van) de RCE wel administratief overgedragen, maar niet fysiek. De komende jaren worden relevante archieven bestudeerd op zoek naar aanknopingspunten.

Weer terug in de NK-collectie

Een bijzonder moment was het, toen het echtpaar Crama een pastelkrijttekening naar CollectieCentrum Nederland (CC NL) bracht. Ze kochten de *Molen uit Leiden* jaren geleden in de kringloop, maar ontdekten onlangs dat het een werk uit de NK-collectie betrof, dat sinds 2006 vermist werd. Voor hen was het vanzelfsprekend dat het weer terug moest keren in de NK-collectie. Lees hier [het verhaal](#) van Harold Crama over de vondst van een vermiste tekening.

FOTO: RCE

Harold Crama (l) en Pieternel Fleskens (r), hoofd Kunstcollecties leggen de tekening NK2790-C in het depot van CC NL

Bruiklenen uit de NK-collectie

De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed maakt de NK-collectie graag voor een breed publiek toegankelijk door objecten uit te lenen aan musea. Daarmee kunnen we de geschiedenis van deze objecten vertellen en mogelijk via museumbezoekers nieuwe informatie krijgen die kan leiden tot restitutieverzoeken. Om bruiklenen ook tijdens de intensivering van het herkomstonderzoek mogelijk te maken, zijn de bruikleenvoorwaarden aangepast. Deze zijn te raadplegen op de [website van de RCE](#).

Kennismaking met ...

In de vorige Newsletter werd de commissie geïntroduceerd die het herkomstonderzoek begeleidt. Voorzitter prof. dr. Rudi Ekkart en Henrike Hövelmann MA stelden zich toen aan u voor. Ditmaal kunt u kennis maken met de andere twee commissieleden, [dr. Christiaan Ruppert](#) en [dr. Gerdien Verschoor](#).

FOTO: RUBEN SCHIPPER

De begeleidingscommissie met v.l.n.r. Henrike Hövelmann, Christiaan Ruppert, Gerdien Verschoor en Rudi Ekkart.

Overdracht Museale Verervingen

Op 15 februari droeg de Museumvereniging het archief van de projecten *Museale Verervingen 1940-1948* en *Museale Verervingen vanaf 1933* over aan de RCE. De komende maanden worden de resultaten van beide projecten geplaatst in de databases van de RCE. Tot die tijd is de website [musealeverervingen.nl](#) online. Heeft u vragen, dan kunt u een bericht sturen naar restitutie@cultureelerfgoed.nl.

FOTO: CATHARINA GERITSEN

Ondertekening van de overdrachtsakte door Vera Carasso (directeur Museumvereniging, r) en Susan Lammers (algemeen directeur RCE, l), in aanwezigheid van Rudi Ekkart (staand l) en Marise Voskens (voorzitter Museumvereniging, staand r).

Abonneren

Wilt u op de hoogte blijven van ontwikkelingen op het gebied van Cultuurgoederen Tweede Wereldoorlog en restitutie? U kunt zich [hier aanmelden](#) voor de Nieuwsbrief.

IN HET KORT

- > In januari verscheen de [15^e Newsletter](#) van de Network of European Restitution Committees on Nazi-looted Art.
- > De Restitutiecommissie maakte een korte [documentaire](#) over de majolica-schalen van de familie Gutmann, en hoe de erfgenamen en Museum Boijmans van Beuningen samen tot een bijzondere overeenstemming kwamen.
- > Sinds 1 februari 2023 is Dick Oostinga plaatsvervangend voorzitter van de Restitutiecommissie. Lees hier het [nieuwsbericht](#). De koers van het restitutiebeleid en de [Restitutiecommissie](#) blijven ongewijzigd.

Vragen of een verzoek indienen?

Bent u op zoek naar informatie over restitutie of de NK-collectie? De RCE is het eerste aanspreekpunt voor mogelijke rechthebbenden en collectiebeheerders over restitutiebeleid, procedures en herkomstonderzoek om het indienen van een restitutieverzoek te vergemakkelijken. Onderzoekers kunnen advies vragen over het doen van herkomstonderzoek en doorverwezen worden naar beschikbare archieven en organisaties die daarbij behulpzaam kunnen zijn. Informatie ontsluiten wij onder ander via onze [website](#). Hier leest u ook hoe u een restitutieverzoek kunt indienen. Belanghebbenden, musea, onderzoekers, studenten en andere geïnteresseerden met vragen kunnen mailen naar restitutie@cultureelerfgoed.nl.

Wij helpen u graag.